

SZABÓ ÁRPÁD: MÁGIA ÉS VALLÁS.
(Uj könyvtár, Székesfevárosi Irodalmi és művészeti intézet kiadása.)

Alapvető munka jelent meg az ókori vallástörténet átértékelésének területén. Szabó Árpád „Mágia és vallás” című tanulmánykötete a történelmi materializmus módszerével bizonyítja, hogy a vallástörténet a társadalom történetének egyik szektora. A görög emberek saját képmásukra teremtették meg az isteneket, azaz a földi életük osztálytársadalmá tükröződik isteneik életében, vagyis — Szabó Árpád szerint — az Olympos és a földi társadalom rendje mindenben azonos. Az aranykormányos pedig Hesiodosznál is és Ovidiusnál is visszaemlékezés az emberiség boldog őskorára, az ősi osztálymentes társadalom idejére, amikor Ovidius szerint nem volt még törvény és nem volt még bíró és az emberek maguktól is a jót és helyeset cselekedték. Apollón és Dionysos megértésének az a lényege, — szemben Nietzscheknek „A görög tragédia eredete” című munkájában lefektetett kódosításával, hogy Apollón inkább az elnyomó arisztokraták, Dionysos inkább az elnyomott rabszolgák istene, akiknek egyetlen lehetőségük volt ideig-óráig szabadságuk megvalósítására kizsákmányolóikkal szemben az elnyomatás korában: a részegség, a mámor, az extázis. Démétér kultusza a matrilineáris társadalom primátusát tanúsítja, amit már Engels is hangsúlyoz a marxista társadalomtörténetben. A régi és új istenek harcának, az Ilias és Odysseia társadalmi különbségeinek, Sophokles és Euripides drámáinak, a görög filozófia forradalmának: a szofisztikának mitológiai megfeleléseit dolgozza ki a szerző. A vallásos érzés alapját az ismeretlentől való félelemben látja, következésképp a műveltség emelkedésével a vallás: religio régi jelentősége csökken; a primitív népek vallásos tudománya mágia, ami a vallástól elkülönítendő; azonban kevésbé differenciált, kezdetleges fokozat a vallás és a mágia nem válnak el élesen egymástól. Kerényi Károly a mitológiában mellőzve annak társadalmi tanulságait „természetten túli, magasabb realitásokat” látott, Walter F. Otto pl. az Erinysök kérdésében nem vette észre, hogy a görög társadalom, mely azokat az Erinysöket tisztelte; akik Aischylos Oresteijában az anyagvilkos Orestést halálra kínozták, a gyermek legközelebbi vérrokonának az anyát és az anya testvéreit tartotta; sokkal távolabbi rokona a gyermeknek az apa, valójában nem is vérrokon. Hiszen a leszármazást ebben az időben még nem apai, hanem anyai ágon számítják. Ezt nevezzük

matrilineáris társadalomnak! Kerényi és W. F. Otto kezén tehát lényegileg a mitológia Bachofen haladó kutatásaihoz képest visszafelé fejlődött, míg újabban Thomson — Marxizmus és költészet c. tanulmánya Lutter Tibor szakszerű fordításában olvasható — abban a szellemben korrigálta Bachofen 1861-ben megjelent „Mutterrecht” című munkáját, ahogy Engels kívánta, kimutatva, hogy az istenek végeredményben egy társadalomnak, azaz embereknek az istenei. A marxizmus-leninizmus következetes vallástörténeti alkalmazására példát szovjet kutatók: Nikolszkij és Vipper mutatnak. Szabó Árpád közérthető munkáján keresztül a magyar olvasó, különösen ha hozzáolvasa Marót Károly görög vallástörténeti munkáinak néprajzi vonatkozásait és Trencsényi-Waldapfel Imre közelmúltban megjelent „Görög-római mitológiájának” második, bővített kiadását, megismerheti az antik vallástudomány jelenlegi állását.

SEBŐK LAJOS

IVAN FRANKO: ZAHAR BERKUT.
(Uj Magyar Könyvkiadó.)

Ivan Franko a nép költője volt. Egész életében a népet s a nép kizsákmányoló ellen harcolt. Nem érthette meg a népdialát, mert 1916-ban meghalt, de írásaiban a parasztok és munkások hőseit rajzolta meg. Azt mutatta meg, hogyan nőnek ki a népből a dolgozók forradalmi megmozdulásainak első vezérei.

A Zahar Berkut, bár témájában a tártárjárásig megy vissza, szintén a rabság, az elnyomás elleni tiltakozás megnyilvánulása. Mindenki előtt azonnal nyilvánvalóvá válik, ha elolvassa a regényt, hogy nem egyszerűen egy történelmi kor megelevenítéséről, egy izgalmas eset elmondásáról van itt szó. Az író szándékosan választott olyan történelmi időpontot, amikor a feudalizmus betörése véget vetett az ősi közösségi formának. A bárók, a feudális urak hatalma, önkénye ellen elemi erővel kelt fel a nép. Zahar Berkut hatalmas alakjában, Maxim rettenthetetlenségében a zsarnokság, igazságtalanság, embertelenség elleni gyűlölet testesül meg és az igazsághoz, emberi méltósághoz, szabadsághoz való végtelen ragaszkodás sugárzik minden lapról. — A báró, Tugar Volk személyében a feudális nagyúr zsarnoksága, gerinctelensége, vaksága jelenik meg s a barbár tatárok mint a féktelen önkény és gyilkosság ördögei nyomulnak előre az Árpádok földje felé. — S az egészet csodálatosan finom szerelmi bonyadalom aranyozza be. A kegyetlen vad harcok, hősi küzdelmek mellett mindenütt ott

van Maxim és Miroslava mindent legyőző szerelme.

Az önkény és a kizsákmányolás elleni hatalmas tiltakozás ez a regény. Ivan Franko természetesen tisztán látja, hogy a fejlődést nem lehet megállítani, a feudalizmusnak be kellett következni. A bölcs Zahar Berkut, aki lelke és megteremtője volt közösségének, érzi ezt, de általa valami többet is megsejtett itt az író. Zahar Berkut halála óráján látja az elkövetkező szörnyű küzdelmeket, szenvedéseket, de mintegy megjósolja azokat az időköt, amikor a véres zivatrok után ismét megteremtik a boldogabb közönségi életet.

SERES JÓZSEF

KUROCSKIN: A BRIGÁD. (Új Magyar Könyvkiadó.)

„Senki sem várta az amerikai ujságírókat... kezdődik Kurocskin regényének első sora. Mister Walchtfeld mégis megjelent a Vörös Szormovó hatalmas acélovasztó üzemében, hogy meggyőződjék az ottani lázas munkáról, alkotásról, hogy tudósíthassa lapját a második világháború utáni szovjet iparról.

Bőven van ott látni és tanulni való, mind az amerikai ujságíróról, mind pedig a magyar olvasó számára. A regényben szereplő fiatalok alig tették le a partizánfegyvert, amit oly hősiességgel használtak a német rablók ellen, máris megkezdtek a termelő munkát ott, ahol éppen a legnagyobb szükség volt rájuk. A szormovói acélgyárban olvasztók kellett. A távoli kolhozok fiataljai vállalták ezt a rendkívül nehéz munkát a Martin-kemencék mellett. A Komszomol most is velük volt, segítette őket, hogy a későbbi idők folyamán a Pártnak kiváló harcosaivá válhassanak. Egybeforrtak a Komszomollal, oktatóikkal. Így tudták elérni azt, hogy az egoizmusba hajló Aljosa is a helyes útra tudott térni. Csupánok például a háború folyamán elvesztette szüleit, testvéreit, egészen a mélypontra volt, amikor felkarolták és az ifjúság által megalakított brigád egyik leghasznosabb tagja lett.

A regény összes szereplői jellegzetes típusok, akiknek minden egyes megnyilvánulása a való élet tökéletes ábrázolása.

Nagy jelentősége ennek a regénynek az is, hogy napjaink problémáival foglalkozik úgy, hogy benne van már a jövő felé vezető közvetlen út is, amelyen tovább kell haladnunk a szocialista építésben.

SÜLE SÁNDOR

FODOR JÓZSEF: BOLDOG ZENDÜLÉS. (Versek, Athenaeum.)

87 verset találunk Fodor József többnyire újabb verseit tartalmazó kötetében. Nézzük, ki van e mögött a sok vers mögött? Fodor József gyökerei teljesen a polgári lírában erednek. Csiszolt forma — ez tűnik először a szembe, bár — minden csiszoltsága ellenére — ez sem egyenrangú a polgári költészet nagyjainak formáival, mert nincs mögöttük egy rendező egyéniség. A verseket azonban mégis igazságtalanság lenne formalista verseknek nevezni, mert a forma nem nyomja el a mondanivalót. De milyen ez a mondanivaló? Egy, az új életünkért rajongó ember mondanivalója. Szándékosan foglaltam épp ebbe a két szövegbe, hogy „új életünk“ azt, ami a népi demokráciát jelenti, hogy már ezzel is megközelítem Fodor látásmódját. Tudnillik ilyen módon lát ő: a polgári elvontság minden konkrétumtól irtózó szemével. Költői — mondhatnánk rá, s lehet, hogy képtelisége, mely sokszor igen érzékletessé teszi, sok fiatal költőknél még hiányos. Így elvonatkoztatva, felültesen, önmagában azonban nem ad nagy értéket a versnek. S a „rajongó“ jelzőt is szándékosan használtam. Erő, kedvtelés van az ilyen sorokban:

„Milyen szép a béke! Gyönyörű a föld!

A rét, az erdő zöldet, rőtöt öli! — de a mélyebb problémák nem tudnak élményévé válni. Egy öafelédten örvendő hang az övé. Mindazonáltal demokráciánk mai költészetében ott a helye, annak ellenére, hogy vannak már gyökerükben szocialista költőink.

SZOKOLAY KÁROLY

V. K. NYIKOLSZKIJ: A VALLÁS KELETKEZÉSE. (Szikra.)

„Az ember alkotja a vallást és nem a vallás az embert. Az ember azonban nem elvont valami, nem a világon kívül létező lény. Az ember: az ember világa, az állam, a társadalom. Ez az állam, ez a társadalom hozza létre a vallást, a hamis világnézetet.“ Marxnak ez a megállapítása félreérthetetlenül megfogalmazta a vallás földi, emberi, társadalmi eredetét, valamint azt is, hogy a vallás képzeletbeli, természetfeletti világa mindig és mindenhol a valóságos világ és a valóságos társadalmi helyzet hamis és torz képét adta.

A marxizmus tanítását a vallásról jelentékenyen továbbfejlesztette, új, főleg régészeti tényekkel és adatokkal gazdagította a szovjet tudomány. Mit tanít